

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Гельман В.М., Корженевська В.М.

ЕКОНОМІКА ПРАЦІ І СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ

Методичні вказівки до практичних занять для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» напрямів підготовки 6.030505 Управління персоналом і економіка праці, 6.030502 Економічна кібернетика, 6.030503 Міжнародна економіка, 6.030507 Маркетинг, 6.030508 Фінанси і кредит, 6.030509 Облік і аудит денної та заочної форми навчання

Затверджено

на засіданні кафедри

"Управління персоналом і маркетингу"

протокол № 1 від 22.08.2017

Запоріжжя

2017

Гельман В.М. Методичні вказівки до практичних занять з дисципліни "Економіка праці і соціально-трудова відносини" для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» напрямів підготовки 6.030505 Управління персоналом і економіка праці, 6.030502 Економічна кібернетика, 6.030503 Міжнародна економіка, 6.030507 Маркетинг, 6.030508 Фінанси і кредит, 6.030509 Облік і аудит денної та заочної форм навчання /В.М. Гельман, В.М. Корженевська. – Запоріжжя: ЗНУ, 2014. – 25 с.

Методичні рекомендації містять інформацію щодо підготовки і проведення практичних занять з дисципліни "Економіка праці і соціально-трудова відносини".

Призначені для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» напрямів підготовки «Управління персоналом і економіка праці», «Економічна кібернетика», «Міжнародна економіка», «Маркетинг», «Фінанси і кредит», «Облік і аудит» (денної та заочної форм навчання).

Методичні вказівки ухвалені на засіданні кафедри управління персоналом і економіки праці ЗНУ (протокол №1 від 22.08.2017 р.)

Рецензент *А.В. Череп*

Відповідальний за випуск *В.М. Гельман*

ЗМІСТ

Вступ	4
План проведення семінарських занять	6
1. Об'єкт, предмет і завдання дисципліни. Праця як сфера життєдіяльності та провідний чинник виробництва	7
2. Трудові ресурси і трудовий потенціал суспільства.	8
3. Соціально-трудова відносина як система.	9
4. Соціальне партнерство.	10
5. Ринок праці та його регулювання.	11
6. Соціально-трудова відносина зайнятості.	12
7. Організація і нормування праці.	13
8. Продуктивність і ефективність праці.	16
9. Політика доходів і оплата праці. Вартість робочої сили та її формування.	17
10. Планування праці.	19
11. Аналіз, звітність, аудит у сфері праці.	19
12. Моніторинг соціально-трудова сфери як інструмент регулювання й удосконалення соціально-трудова відносин.	20
13. Міжнародна організація праці та її вплив на розвиток соціально-трудова відносин.	21
Рекомендована література	22

ВСТУП

Питання економіки праці, трудова діяльність людини в системі економічних і соціальних пріоритетів набувають особливої актуальності в процесі здійснення ринкових реформ в Україні. Від характеру та досконалості соціально-трудових відносин безпосередньо залежать якість трудового життя, соціальна злагода в суспільстві, продуктивність праці і, врешті-решт, соціально-економічний прогрес. За рівнем розвитку соціально-трудових відносин можна судити про міру соціалізації відносин між працею і капіталом, рівень демократизації суспільства й соціальної орієнтованості економічної системи, досконалість суспільного буття загалом.

При підготовці матеріалів за програмою курсу "Економіка праці і соціально-трудові відносини" за основу був узятий практикум «Економіка праці і соціально-трудові відносини: навчальний посібник» авторів Грішної О.А., Білик О.М. [2].

Враховані методологічні основи сучасної економіки праці, предмет, завдання цієї дисципліни, розглянуто працю як основу життєдіяльності суспільства, зайнятість населення, формування і регулювання ринку праці, економіка соціальної складової трудового процесу, аудит в трудовій сфері та регулювання трудових відносин в сучасних умовах.

Мета: формування теоретичних і практичних знань щодо функціонування, розвитку та регулювання соціально-трудових відносин у суспільстві.

Завдання: висвітлення теоретико-методологічних та соціально-економічних аспектів сучасних проблем економіки праці й соціально-трудових відносин; формування у студентів практичних навичок і вмінь щодо управління працею та регулювання відносин у соціально-трудовій сфері.

Предмет: соціально-трудові відносини на макро- і мікрорівні та закономірності їх розвитку.

Зміст дисципліни розкривається в темах:

1. Об'єкт, предмет і завдання дисципліни. Праця як сфера життєдіяльності та провідний чинник виробництва
2. Трудові ресурси і трудовий потенціал суспільства.
3. Соціально-трудові відносини як система.
4. Соціальне партнерство.
5. Ринок праці та його регулювання.
6. Соціально-трудові відносини зайнятості.
7. Організація і нормування праці.
8. Продуктивність і ефективність праці.
9. Політика доходів і оплата праці. Вартість робочої сили та її формування.
10. Планування праці.
11. Аналіз, звітність, аудит у сфері праці.

12. Моніторинг соціально-трудої сфери як інструмент регулювання й удосконалення соціально-трудоих відносин.

13. Міжнародна організація праці та її вплив на розвиток соціально-трудоих відносин.

У методичних вказівках до кожної теми курсу наведені перелік термінів і понять та контрольні питання для обговорення.

Проведення практичних та семінарських занять з курсу «Економіка праці та соціально-трудоі відносини» передбачає: оволодіння науковими основами і практичними заходами організації високоефективної інтенсивної праці людей, методологією аналізу розвитку людського потенціалу в умовах соціально орієнтованих ринкових стосунків, управління соціально-економічним розвитком трудових колективів з урахуванням досвіду розвинутих країн світу.

У результаті проведення практичних занять студент повинен знати:

- теоретичні питання ринку праці та управління зайнятістю;
- Закон України про зайнятість;
- складові трудових ресурсів суспільства та підприємства, критерії та фактори їх ефективного використання;
- методи організації праці як фактора ефективного використання трудових ресурсів підприємства;
- методи і нормування праці і його значення для ефективного використання трудових ресурсів;
- структуру доходів, методи, форми і системи оплати праці;
- методи управління трудовими стосунками;
- соціальні аспекти трудової діяльності;
- зарубіжний досвід управління трудовими стосунками.

Повинен вміти:

- аналізувати і оцінювати економічну ефективність праці людей в різних формах організації цієї праці;
- оцінювати чинники, передумови і методи підвищення продуктивності праці, її конкурентоспроможності;
- здійснювати розрахунки заробітної плати, норм праці, відрахувань в фонди соціального захисту, нарахування дотацій;
- використовувати такі методи підвищення ефективності праці, як системний аналіз, балансовий, нормативний, економіко-математичний, синергетичний та ін.

**ПЛАН ПРОВЕДЕННЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
ДЛЯ СТУДЕНТІВ ДЕННОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ**

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Об'єкт, предмет та завдання дисципліни. Праця як сфера життєдіяльності та провідний чинник виробництва .	1
2	Населення і трудовий потенціал суспільства.	2
3	Соціально – трудові відносини як система.	1
4	Соціальне партнерство.	1
5	Ринок праці та його регулювання.	1
6	Соціально – трудові відносини зайнятості.	1
7	Моніторинг соціально – трудової сфери як інструмент регулювання й удосконалення відносин.	1
8	Продуктивність і ефективність праці.	2
9	Організація і нормування праці.	1
10	Політика доходів і оплата праці. Вартість робочої сили та її формування.	2
11	Планування праці. Планування чисельного складу працівників. Методи планування продуктивності праці. Методи планування продуктивності праці за факторами її зростання.	1
12	Аналіз, звітність і аудит у сфері праці. Система трудових показників і взаємозв'язок їх елементів.	1
13	Міжнародна організація праці та її вплив на розвиток соціально-трудова відносин	1
	Разом	16

ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Об'єкт, предмет і завдання дисципліни. Праця як сфера життєдіяльності та провідний чинник виробництва

1. Праця й соціально-трудова відносина як предмет наукового економічного дослідження.

2. Мета, завдання, об'єкт, предмет, методологія й інформаційна база вивчення дисципліни "Економіка праці і соціально-трудова відносина".

3. Структура і логіка курсу. Взаємозв'язки дисципліни "Економіка праці і соціально-трудова відносина" з іншими дисциплінами та науками.

4. Соціально-трудова напрям економічної думки (історія розвитку економічних наук про працю).

5. Сучасний етап економіко-трудова досліджень.

ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ

Праця. Соціально-трудова відносина. Соціально орієнтована ринкова економіка.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Охарактеризуйте працю як предмет сучасного наукового економічного дослідження.

2. Які поняття та категорії визначають кількісні та якісні характеристики праці як самостійної економічної категорії?

3. Розкрийте соціальні функції праці у системі життєдіяльності людей.

4. Як ви розумієте поняття "соціально орієнтована ринкова економіка"?

5. Що вивчає дисципліна "Економіка праці і соціально-трудова відносина"? Які її мета і завдання?

6. Що є об'єктом та предметом вивчення дисципліни "Економіка праці і соціально-трудова відносина"?

7. Охарактеризуйте методологію вивчення дисципліни "Економіка праці і соціально-трудова відносина".

8. Які основні джерела формують інформаційну базу вивчення дисципліни "Економіка праці і соціально-трудова відносина"?

9. Розкрийте взаємозв'язок дисципліни "Економіка праці і соціально-трудова відносина" з іншими дисциплінами та науками.

10. Чим відрізняються підходи А. Сміта і К. Маркса до дослідження трудових проблем?

11. Охарактеризуйте етапи становлення економіки праці як самостійної науки.

12. Охарактеризуйте внесок академіка С.Г. Струмліна в дослідження економіки праці.

13. Чим характеризується сучасний етап економіко-трудова досліджень?

14. Охарактеризуйте нові найактуальніші проблеми, пов'язані з функціонуванням ринку праці.

15. Охарактеризуйте проблеми соціально-трудова відносин в сучасних умовах.

16. Охарактеризуйте нові проблеми, пов'язані з характеристиками трудового процесу.

17. Які наукові центри в Україні розвивають соціально-трудоий напрям економічної думки?

Тема 2. Трудові ресурси і трудовий потенціал суспільства.

1. Населення як демоекономічна категорія.

2. Характеристики відтворення населення.

3. Економічно активне населення.

4. Трудові ресурси як соціально-економічна категорія.

5. Відтворення ресурсів для праці.

6. Трудовий потенціал працівника, підприємства, суспільства.

ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ

Безробітні. Відтворення населення. Відтворення ресурсів для праці. Відтворення розширене. Відтворення просте. Відтворення звужене. Економічний рух населення. Економічно активне населення. Економічно неактивне населення. Екстенсивний тип відтворення ресурсів для праці. Зайняті економічною діяльністю. Інтенсивний тип відтворення ресурсів для праці. Людські ресурси. Міграційний рух населення. Населення. Природний рух населення. Режими відтворення. Соціальний рух населення. Сучасний тип відтворення населення. Типи відтворення. Традиційний тип відтворення населення. Трудові ресурси. Трудовий потенціал.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Які поняття використовуються економічними науками для характеристики людських ресурсів?

2. У чому полягає специфіка людських ресурсів порівняно з іншими чинниками економічного розвитку?

3. Охарактеризуйте поняття "економічно активне населення".

4. Які категорії населення належать до "економічно неактивного населення"?

5. Що таке "працездатний вік"? Які межі працездатного віку визначені законодавством України?

6. Які джерела поповнення людських ресурсів? Який вплив на людські ресурси здійснюють демографічні та міграційні процеси?

7. Чому поняття "трудові ресурси" втрачає свою актуальність?

8. Чому людський потенціал та економічно активне населення необхідно розглядати за регіонами.

9. Що таке відтворення населення? Якими видами руху населення воно характеризується?

10. Чим характеризуються режими відтворення населення?

11. Чим відрізняються екстенсивний та інтенсивний типи відтворення населення?

12. Який взаємозв'язок між відтворенням населення та відтворенням ресурсів для праці?

13. Що таке трудовий потенціал? Які його складові?

14. Дайте кількісну та якісну характеристику трудового потенціалу працівника. Які чинники впливають на його формування?

15. Охарактеризуйте складові трудового потенціалу підприємства (організації). Які чинники впливають на його формування?

16. Дайте кількісну та якісну характеристику трудового потенціалу суспільства. Які чинники впливають на його формування?

Тема 3. Соціально-трудові відносини як система.

1. Сутність соціально-трудових відносин. Загальна характеристика їх системи.

2. Сторони і суб'єкти соціально-трудових відносин.

3. Предмет соціально-трудових відносин на різних рівнях.

4. Принципи і типи соціально-трудових відносин.

5. Якість трудового життя як результат і показник стану соціально-трудових відносин.

ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ

Гідна праця. Держава як суб'єкт соціально-трудових відносин. Дискримінація як тип соціально-трудових відносин. Конфлікт як тип соціально-трудових відносин. Наймані працівники як суб'єкт соціально-трудових відносин. Рівні соціально-трудових відносин. Роботодавці як суб'єкт соціально-трудових відносин. Патерналізм як тип соціально-трудових відносин. Солідарність як тип соціально-трудових відносин. Соціальне партнерство. Соціально-трудові відносини. Сторони соціально-трудових відносин. Суб'єкти соціально-трудових відносин. Субсидіарність як тип соціально-трудових відносин. Типи соціально-трудових відносин. Якість трудового життя.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Дайте визначення категорії "соціально-трудові відносини".

2. Яке коло питань охоплюють соціально-трудові відносини?

3. Які стадії пройшли у своєму розвитку соціально-трудові відносини?

4. Дайте характеристику системи соціально-трудових відносин.

5. Охарактеризуйте сторони соціально-трудових відносин.

6. Охарактеризуйте суб'єкти соціально-трудових відносин.

7. Чим відрізняються сторони і суб'єкти соціально-трудових відносин?

8. Яких прав і обов'язків набуває найманий працівник як суб'єкт соціально-трудових відносин?

9. Які функції виконує держава як сторона соціально-трудових відносин?

10. Як відбувається формування і регулювання системи соціально-трудових відносин в сучасних умовах?

11. Назвіть рівні соціально-трудових відносин і охарактеризуйте предмет соціально-трудових відносин на кожному з них.

12. Які ви знаєте принципи соціально-трудових відносин?

13. Чим відрізняються типи соціально-трудових відносин? Який з них найпоширеніший у розвинених країнах?

14. Дайте визначення поняття "якість трудового життя".
15. Чому якість трудового життя є критерієм оцінки соціально-трудова відносин?
16. Якими показниками характеризується якість трудового життя?
17. Поміркуйте, якими індикаторами можна було б доповнити систему показників оцінки якості трудового життя?
18. Які основні положення концепції гідної праці? Якими показниками оцінюють гідну працю?

Тема 4. Соціальне партнерство.

1. Сутність соціального партнерства та його роль у функціонуванні ринкової економіки.
2. Форми і принципи соціального партнерства.
3. Держава в системі соціально-трудова відносин.
4. Роль найманих працівників і профспілок у системі соціального партнерства.
5. Організації та об'єднання роботодавців як суб'єкти соціального партнерства.
6. Стан соціального партнерства в Україні та основні напрями його розвитку.

ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ

Держава як суб'єкт соціального партнерства. Наймані працівники як суб'єкт соціального партнерства. Організації роботодавців. Предмет соціального партнерства. Принципи соціального партнерства. Професійні спілки. Роботодавці як суб'єкт соціального партнерства. Система соціального партнерства. Соціальне партнерство. Суб'єкти соціального партнерства. Форми соціального партнерства.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. У чому полягає сутність соціального партнерства? Яке його значення у розвитку економіки і суспільства?
2. Охарактеризуйте систему соціального партнерства.
3. Назвіть рівні функціонування соціального партнерства.
4. Які суб'єкти соціального партнерства ви знаєте? Охарактеризуйте їх.
5. Як діють об'єднання роботодавців на ринку праці?
6. Яка роль профспілок у соціально-трудова відносинах?
7. Які функції виконує держава в системі соціального партнерства?
8. Що означає поняття "соціальна держава", яку проголошено в Конституції України?
9. Що є предметом соціального партнерства на кожному з рівнів функціонування системи соціального партнерства?
10. Охарактеризуйте поняття культури та ідеології соціального партнерства.
11. Яку роль виконує соціальне партнерство у функціонуванні громадянського суспільства та ринкової економіки?
12. Які найактуальніші специфічні завдання соціального партнерства в

Україні?

13. Охарактеризуйте нормативно-правове забезпечення кожного з рівнів функціонування системи соціального партнерства в Україні.

14. Які форми соціального партнерства ви знаєте?

15. Охарактеризуйте принципи соціального партнерства, вироблені МОП.

16. Охарактеризуйте основні принципи соціального партнерства, на яких має будуватись уся система соціального партнерства в Україні.

17. На яких принципах має здійснюватися соціальне партнерство при веденні колективних переговорів?

18. До яких наслідків призводить нерівноправність сторін соціального партнерства?

19. На яких принципах повинно здійснюватися укладання колективних договорів і угод в ході соціального партнерства?

20. Яких принципів потрібно дотримуватися під час взаємних консультацій та контролю?

21. Яких принципів потрібно дотримуватися при вирішенні колективних трудових спорів (конфліктів)?

22. У чому полягають особливості формування та розвитку системи соціального партнерства в Україні порівняно з іншими країнами?

23. Назвіть основні проблеми розвитку ефективного соціального партнерства в Україні.

24. Які основні напрями розвитку соціального партнерства на теперішньому етапі соціально-економічного розвитку України?

Тема 5. Ринок праці та його регулювання.

1. Поняття ринку праці.

2. Кон'юнктура ринку праці.

3. Особливості ринку праці.

4. Взаємодія попиту та пропозиції на ринку праці.

5. Особливості пропозиції праці у кризовій економіці.

6. Інфраструктура ринку праці.

7. Сегментація та гнучкість ринку праці.

ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ

Вторинний ринок праці. Гнучкий ринок праці. Ефект доходу. Ефект заміни. Ефект заміщення. Ефект масштабу. Інфраструктура ринку праці. Кон'юнктура ринку праці. Первинний ринок праці. Поточний ринок праці. Рівноважна кон'юнктура ринку праці. Ринок праці. Сегментація ринку праці. Сукупний попит на працю. Сукупна пропозиція праці. Сукупний ринок праці. Трудо-дефіцитна кон'юнктура ринку праці. Трудонадлишкова кон'юнктура ринку праці. Функції інфраструктури ринку праці.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Як ви розумієте поняття "ринок праці"?

2. Охарактеризуйте роль та місце ринку праці у ринковій системі.

3. Чому ринок праці відрізняється від інших ринків? У чому полягають

ці відмінності?

4. Визначте умови формування та функціонування ринку праці.
5. Що продається і купується на ринку праці?
6. Дайте визначення основних суб'єктів ринку праці.
7. Назвіть та охарактеризуйте основні елементи ринку праці.
8. Що таке кон'юнктура ринку праці? Якою вона буває?
9. Поясніть, як ефект масштабу і ефект заміщення спричинюють зміну величини попиту на працю залежно від зміни ставок її оплати?
10. Яка залежність величини пропозиції праці від розміру її оплати? Чим вона пояснюється?
11. Намалюйте базову модель ринку праці і поясніть, як на ньому встановлюється рівновага попиту та пропозиції.
12. Яка головна причина того, що в кризовій економіці низькі ставки оплати праці призводять не до зменшення, а, навпаки, до зростання пропозиції праці? Як це впливає на соціально-економічну ситуацію?
13. Охарактеризуйте інфраструктуру ринку праці.
14. У чому полягає основна функція інфраструктури ринку праці?
15. Які елементи виділяють в інфраструктурі ринку праці?
16. Які з елементів інфраструктури ринку праці в Україні потребують першочергової уваги? Чому?
17. Що таке сегментація ринку праці? Чим відрізняються первинний та вторинний ринки праці?
18. Охарактеризуйте внутрішній та зовнішній ринки праці.
19. У чому полягає гнучкість ринку праці?
20. Назвіть характерні риси жорсткого ринку праці.
21. Назвіть основні ознаки сучасного ринку праці в Україні.

Тема 6. Соціально-трудова відносина зайнятості.

1. Соціально-економічна сутність, форми і види зайнятості.
2. Трансформація зайнятості в перехідний період.
3. Державне регулювання зайнятості в Україні.
4. Безробіття як соціально-економічне явище.
5. Показники зайнятості та безробіття населення та їх динаміка в Україні.
6. Соціальний захист громадян від безробіття.
7. Міжнародний досвід регулювання зайнятості.

ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ

Безробіття. Безробіття структурне. Безробіття фрикційне. Безробіття циклічне (кон'юнктурне). Державна політика зайнятості. Державна програма зайнятості населення. Державна служба зайнятості. Допомога з безробіття. Зайнятість. Зайнятість ефективна. Зайнятість продуктивна. Зайнятість повна. Зайнятість раціональна. Закон Оукена. Природний рівень безробіття. Приховане безробіття. Рівень безробіття. Рівень економічної активності. Рівень зайнятості. Соціальний захист безробітних.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. У чому полягає соціально-економічна сутність зайнятості?
2. Що означає повна зайнятість у демократичному суспільстві?
3. На яких принципах ґрунтуються відносини зайнятості в Україні згідно з Законом України "Про зайнятість населення"?
4. Охарактеризуйте форми зайнятості.
5. Як ви розумієте раціональність зайнятості?
6. Поясніть відмінність між повною, продуктивною, раціональною та ефективною зайнятістю населення.
7. Якими показниками можна на макрорівні оцінити рівень ефективності зайнятості?
8. Як відбувається трансформація зайнятості в процесі переходу нашого суспільства від командно-адміністративної до соціально орієнтованої ринкової економіки?
9. Які принципи, стратегічна мета та тактичні завдання державної політики України в галузі зайнятості?
10. Які основні функції Державної служби зайнятості?
11. Що визначає державна програма зайнятості населення?
12. Проаналізуйте можливі шляхи розв'язання основних проблем зайнятості в Україні.
13. Охарактеризуйте безробіття як соціально-економічне явище.
14. Які види безробіття ви знаєте? Які з них потребують особливої уваги?
15. Що таке природний рівень безробіття?
16. У чому полягає сутність закону Оукена?
17. Охарактеризуйте основні напрями державної політики зайнятості в Україні
18. Проаналізуйте причини безпрецедентного зростання прихованого безробіття в пострадянських країнах.
19. Як оцінюються втрати від неповного використання ресурсів праці внаслідок безробіття?
20. Як організовано в Україні соціальний захист населення в трудовій сфері?
21. Які види допомоги безробітним застосовуються в Україні?
22. За яких умов людина, що не має роботи, може отримати матеріальну допомогу з безробіття? Які її розміри?
23. Які права в Україні мають зареєстровані безробітні?

Тема 7. Організація і нормування праці.

Тема 7.1 Організація праці.

1. Поняття, зміст і завдання організації праці.
2. Поділ і кооперування праці.
3. Організація робочих місць.
4. Трудовий процес і його раціоналізація.
5. Умови праці і фактори їх формування.
6. Охорона і безпека праці.

7. Дисципліна праці.

ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ

Атестація робочих місць. Бригадна організація праці. Дисципліна праці. Дисципліна виробнича. Дисципліна технологічна. Дисципліна трудова. Елементи організації праці. Завдання організації праці. Кваліфікаційний поділ праці. Кооперація праці. Метод праці. Обслуговування робочих місць. Організація. Організація праці. Організація робочих місць. Оснащення робочих місць. Охорона праці. Професійний поділ праці. Раціоналізація робочих місць. Раціоналізація трудового процесу. Робоче місце. Суспільний поділ праці. Технічний поділ праці. Технологічна операція. Технологічний поділ праці. Трудова дія. Трудовий прийом. Трудовий процес. Трудовий рух. Умови праці. Фактори виробничого середовища. Функціональний поділ праці.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Яке значення має термін "організація"?
2. Що таке організація праці?
3. Назвіть два основних аспекти поняття "організація праці".
4. З яких елементів складається зміст організації праці?
5. Які фактори зумовлюють форму організації праці на підприємстві?
6. Чим визначається економічна та соціальна доцільність певного варіанта організації праці?
7. Які завдання повинна вирішувати наукова організація праці в масштабах економіки країни, в межах підприємства і на конкретному робочому місці?
8. Що таке поділ праці?
9. Охарактеризуйте поділ праці на всіх рівнях людської діяльності: від світового господарства до сім'ї і робочого місця.
10. Охарактеризуйте різні види поділу праці всередині підприємства.
11. Що таке кооперування праці?
12. Як кооперування праці пов'язане з поділом праці?
13. З якою метою на підприємстві проводиться організації робочих місць?
14. За якими ознаками класифікуються робочі місця?
15. Які заходи включає організація робочих місць?
16. Яке значення в наш час має раціоналізація та атестація робочих місць?
17. Чим зумовлюється ефективність трудового процесу?
18. Назвіть основні етапи раціоналізації трудового процесу.
19. Назвіть основні групи факторів виробничого середовища, що визначають умови праці і впливають на працездатність людини.
20. Які ви можете назвати шляхи поліпшення умов праці?
21. Які основні завдання охорони праці?
22. На яких принципах базується державна політика в галузі охорони праці?
23. Охарактеризуйте соціально-економічне значення дисципліни праці.

24. Які види дисципліни ви знаєте?
25. Дією яких чинників зумовлене зростання значення дисципліни праці?

Тема 7.2 Нормування праці.

1. Суть і значення нормування праці.
2. Об'єкти нормування праці.
3. Режими праці і відпочинку. Класифікація затрат робочого часу.
4. Система нормативів і норм праці.
5. Методи нормування трудових процесів.

ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ

Аналітичні методи нормування трудових процесів. Дослідно-статистичні методи нормування трудових процесів. Наукове обґрунтування норм. Норма праці. Нормативи обслуговування. Нормативи підлеглих. Нормативи режимів роботи устаткування. Нормативи часу. Нормативи чисельності. Нормування праці. Норми виробітку. Норми обслуговування. Норми підлеглих. Норми часу. Норми часу обслуговування. Норми чисельності. Нормовані завдання. Об'єкти нормування праці. Режим праці і відпочинку змінний. Режим праці і відпочинку добовий. Режим праці і відпочинку місячний. Режим праці і відпочинку тижневий.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Дайте визначення нормуванню праці як виду діяльності.
2. Поясніть значення і основні завдання нормування праці.
3. У чому полягає зміст роботи з нормування праці на підприємстві?
4. Що мають відображати норми праці? Чому вони мають бути науково обґрунтованими?
5. Назвіть і охарактеризуйте об'єкти нормування праці.
6. Який документ регулює режими праці та відпочинку?
7. Охарактеризуйте загальні вимоги до режимів роботи.
8. Розкрийте структуру затрат робочого часу за напрямом "час роботи".
9. Розкрийте структуру затрат робочого часу за напрямом "час перерв у роботі".
10. Розкрийте структуру затрат робочого часу за напрямом "нормований і ненормований час".
11. Для чого проводиться фотографія робочого дня і хронометражні спостереження?
12. Як розраховується і що характеризує коефіцієнт використання робочого часу?
13. Що таке нормативи?
14. Які види нормативів для нормування праці ви знаєте?
15. Порівняйте зміст понять "норматив" і "норма".
16. Як класифікуються норми праці?
17. Назвіть основні види норм праці.
18. Охарактеризуйте досвідно-статистичні методи нормування трудових процесів.

19. Охарактеризуйте аналітичні методи нормування трудових процесів.
20. Порівняйте прогресивність досвідно-статистичних та аналітичних методів нормування трудових процесів.

Тема 8. Продуктивність і ефективність праці.

1. Поняття ефективності праці.
2. Соціальне й економічне значення підвищення ефективності праці.
3. Продуктивність і рентабельність праці як основні показники її ефективності.
4. Показники і методи вимірювання продуктивності праці.
5. Фактори і резерви підвищення продуктивності праці.
6. Програми управління продуктивністю праці на підприємстві.

ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ

Виробіток. Етапи програми управління продуктивністю праці. Ефективність праці. Інтенсивність праці. Класифікація факторів зростання продуктивності праці. Показники виробітку: натуральні, умовно-натуральні, вартісні, трудові. Програми управління продуктивністю праці. Продуктивність. Продуктивність праці. Рентабельність. Рентабельність витрат на персонал. Резерви зростання продуктивності праці. Рівень екстенсивного використання праці. Трудомісткість. Трудомісткість виробнича. Трудомісткість обслуговування. Трудомісткість повна. Трудомісткість технологічна. Трудомісткість управління. Фактори зростання продуктивності праці. Фактори зростання продуктивності праці матеріально-технічні. Фактори зростання продуктивності праці організаційно-економічні. Фактори зростання продуктивності праці соціально-економічні.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що таке ефективність праці? Що означає зростання ефективності праці?
2. Які показники характеризують ефективність?
3. У чому полягає сутність і соціально-економічне значення зростання продуктивності праці?
4. Розкрийте зміст понять "продуктивність" і "рентабельність".
5. Які виділяють види продуктивності праці залежно від економічного рівня дослідження?
6. Які фактори впливають на рівень продуктивності праці на підприємстві?
7. Чим характеризується інтенсивність праці? Від чого залежить рівень інтенсивності праці?
8. Чому інтенсивність праці та рівень екстенсивного її використання мають обмежений вплив на зростання продуктивності праці?
9. Що є невичерпним джерелом зростання продуктивності праці?
10. Охарактеризуйте виробіток як один з показників рівня продуктивності праці.
11. Які ви знаєте методи вимірювання продуктивності праці? Які показники використовуються для характеристики продуктивності праці за

цими методами?

12. Охарактеризуйте трудомісткість як один з показників рівня продуктивності праці.

13. Які види трудомісткості ви знаєте? Чим вони визначаються і для чого використовуються?

14. Чи відповідає відсоток зниження трудомісткості відсотку зростання виробітку?

15. Яке значення для економічного розвитку має вивчення факторів зростання продуктивності праці?

16. Які групи факторів підвищення продуктивності праці виділяють залежно від рівня керованості?

17. Охарактеризуйте соціально-економічні, матеріально-технічні і організаційно-економічні фактори зростання продуктивності праці.

18. Які групи факторів підвищення продуктивності праці виділяють залежно від сфери їх виникнення і дії?

19. Що таке резерви зростання продуктивності праці?

20. Які виділяють групи резервів зростання продуктивності праці?

21. Для чого на підприємствах розробляють та впроваджують програми управління продуктивністю праці?

22. Назвіть і охарактеризуйте основні етапи програми управління продуктивністю праці на підприємстві.

Тема 9. Політика доходів і оплата праці. Вартість робочої сили та її формування.

1. Сутність, функції і принципи організації заробітної плати.

2. Структура заробітної плати. Елементи організації оплати праці.

3. Форми і системи заробітної плати.

4. Тарифна система організації оплати праці.

5. Безтарифна модель оплати праці.

6. Регулювання оплати праці. Мінімальна заробітна плата.

ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ

Безтарифна модель оплати праці. Державне регулювання оплати праці. Додаткова заробітна плата. Доплати до тарифних ставок. Елементи організації оплати праці. Заохочувальні та компенсаційні виплати. Заробітна плата. Колективно-договірне регулювання оплати праці. Мінімальна заробітна плата. Надбавки до тарифних ставок. Основна заробітна плата. Принципи організації заробітної плати. Системи заробітної плати. Структура заробітної плати. Тарифна система оплати праці. Тарифна сітка. Тарифна ставка. Тарифно-кваліфікаційні довідники. Форми заробітної плати: відрядна; почасова. Функції заробітної плати: відтворювальна; оптимізаційна; регулююча; соціальна; стимулююча; формування платоспроможного попиту. Штатний розпис.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Охарактеризуйте джерела та структуру доходів населення.

2. Чим відрізняються номінальні та реальні доходи?

3. У чому полягає соціально-економічна сутність заробітної плати?
4. Назвіть та охарактеризуйте функції заробітної плати в ринковій економіці.
5. Охарактеризуйте структуру заробітної плати.
6. Розкрийте основні принципи та елементи організації оплати праці на підприємстві.
7. Розкрийте сутність тарифної системи і її призначення
8. Які основні елементи тарифної системи?
9. Яке призначення Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників?
10. Що визначає тарифна сітка та тарифна ставка?
11. Якою має бути частка тарифної частини у заробітку робітника?
12. Яким чином встановлюються посадові оклади керівників, професіоналів, фахівців і технічних службовців?
13. Які доплати і надбавки застосовуються на підприємствах?
14. Назвіть та охарактеризуйте основні форми оплати праці. Які умови застосування тієї чи іншої форми заробітної плати?
15. Що є основою відрядної оплати праці?
16. За яких умов можливе ефективне застосування відрядної форми оплати праці?
17. На які системи поділяється відрядна форма оплати праці? Які з них найбільш поширені?
18. Охарактеризуйте, як розраховується заробіток за кожною з систем відрядної форми оплати праці.
19. На які системи поділяється почасова форма оплати праці? Охарактеризуйте ці системи.
20. За яких умов на підприємстві застосовується почасова форма оплати праці?
21. Яким чином розподіляється заробіток при колективній системі оплати праці? Які є методи розподілу колективного заробітку?
22. Яке основне призначення організації преміювання працівників на підприємстві?
23. Які є види преміювання? Які функції вони виконують?
24. Від чого залежить застосування тих чи інших основних і додаткових показників та умов преміювання?
25. Які системи оплати праці виникли в сучасних умовах?
26. Які принципи побудови безтарифної системи оплати праці?
27. У чому полягає призначення безтарифної системи оплати праці?
28. У яких економічних умовах доцільніше застосовувати безтарифну модель організації оплати праці?
29. Охарактеризуйте системи участі працівників у прибутках підприємства.
30. Як здійснюється оплата праці державних службовців?
31. У чому полягає державне регулювання оплати праці?
32. Яка мета встановлення мінімальної заробітної плати? Як

визначається розмір мінімальної заробітної плати?

33. Як здійснюється договірне регулювання заробітної плати?

Тема 10. Планування праці.

1. Сутність і значення планування праці. Трудові показники.
2. Види планів з праці. Показники праці як складова бізнес-плану.
3. Методи планування трудових показників. Планування продуктивності праці, чисельності персоналу, фонду заробітної плати.
4. Планування соціального розвитку трудових колективів.

ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ

Бізнес-план. Види планів з праці. Методи планування трудових показників. Напрями аудиту у сфері праці. План з продуктивності праці. План з чисельності персоналу. План з фонду заробітної плати. Планування. Планування у сфері праці. Планування соціального розвитку.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що таке планування?
2. Як ви розумієте поняття "планування у сфері праці"?
3. Назвіть основні принципи планування.
4. Назвіть найважливіші завдання планування праці.
5. Назвіть основні трудові показники в плануванні праці.
6. Охарактеризуйте фактори, які впливають на формування трудових показників.
7. Охарактеризуйте основні види планів з праці.
8. Як трудові показники відображаються в бізнес-плані?
9. Охарактеризуйте структуру бізнес-плану.
10. У чому полягає планування продуктивності праці?
11. Охарактеризуйте процес планування чисельності працівників.
12. Розкрийте методи та процес планування заробітної плати.
13. Як ви розумієте соціальний розвиток трудового колективу?
14. Як здійснюється планування соціального розвитку трудового колективу?

Тема 11. Аналіз, звітність, аудит у сфері праці.

1. Економічний аналіз і аудит у сфері праці.
2. Напрями, етапи і методи проведення аудиту у сфері праці. Ефективність аудиту.

3. Звітність із питань праці.

ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ

Аудит у сфері праці. Економічний аналіз у соціально-трудої сфері. Етапи аудиту у сфері праці. Ефективність аудиту у сфері праці. Звітність з питань праці. Методи аудиту у сфері праці. Напрями аудиту у сфері праці. Трудові показники.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що таке економічний аналіз у трудовій сфері?
2. Охарактеризуйте сутність і мету аудиту у сфері праці.

3. Яке значення аудиту у трудовій сфері?
4. Окресліть напрями аудиту у сфері праці.
5. Охарактеризуйте етапи аудиту у сфері праці.
6. Які звіти включає державна статистична звітність з питань праці?

Тема 12. Моніторинг соціально-трудової сфери як інструмент регулювання й удосконалення соціально-трудових відносин.

1. Сутність і завдання моніторингу соціально-трудової сфери.
2. Джерела інформації про зайнятість і соціально-трудові відносини.
3. Основні напрями моніторингу соціально-трудової сфери.
 - 3.1. Соціально-демографічні та міграційні процеси.
 - 3.2. Зайнятість, ринок праці, безробіття.
 - 3.3. Соціально-трудові процеси на підприємствах.
 - 3.4. Умови й охорона праці.
 - 3.5. Доходи та рівень життя населення.
 - 3.6. Соціально-психологічний клімат у трудових колективах.
4. Організація моніторингу соціально-трудової сфери в Україні.

ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ

Адміністративна статистика. Вибіркові обстеження домогосподарств. Вибіркові обстеження та перепис підприємств. Моніторинг соціально-трудової сфери. Напрями моніторингу соціально-трудової сфери. Організаційно-технологічна схема ведення моніторингу. Переписи населення. Соціологічні дослідження. Система моніторингу.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Охарактеризуйте сутність та основні принципи моніторингу соціально-трудової сфери.
2. Охарактеризуйте особливості моніторингу соціально-трудової сфери.
3. Охарактеризуйте об'єкт дослідження соціально-трудового моніторингу залежно від площини перебігу соціально-трудових процесів.
4. Назвіть та дайте коротку характеристику основних джерел інформації про зайнятість та трудові відносини.
5. У чому полягають порівняльні переваги та недоліки основних джерел інформації про зайнятість та трудові відносини?
6. Назвіть основні напрями моніторингу соціально-трудової сфери.
7. Охарактеризуйте мету моніторингу зайнятості, ринку праці і безробіття.
8. Охарактеризуйте сутність моніторингу соціально-психологічного клімату у трудових колективах.
9. Дайте характеристику організації моніторингу соціально-трудової сфери в Україні.
10. Які організації є виконавцями моніторингу соціально-трудової сфери України? Назвіть їх основні функції.

Тема 13. Міжнародна організація праці та її вплив на розвиток соціально-трудова відносин.

1. Міжнародні акти про економічні, соціальні й культурні права людини.

2. Цілі, завдання, структура, пріоритетні напрями діяльності Міжнародної організації праці.

3. Організація діяльності Міжнародної організації праці.

4. Нормотворча діяльність МОП. Міжнародний кодекс праці.

5. Застосування Конвенцій країнами — членами МОП. Основні напрями вдосконалення нормотворчої діяльності МОП на сучасному етапі.

6. Проблеми інтеграції соціально-трудова відносин України в систему відносин, визнану МОП.

ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ

Адміністративна рада. Галузеві комітети. Дослідницька та видавнича діяльність МОП. Конвенції МОП. Міжнародна конференція праці. Міжнародна організація праці. Міжнародне бюро праці. Міжнародний кодекс праці. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права людини. Ратифікація. Регіональні конференції. Рекомендації МОП. Сфери діяльності МОП. Технічна допомога. Філадельфійська декларація МОП.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Коли та для чого було створено МОП? Назвіть основні цілі та завдання її діяльності.

2. У чому полягає роль та значення Філадельфійської декларації МОП?

3. Окресліть зміст та значення трипартизму на міжнародному рівні.

4. Назвіть та дайте характеристику основним методам та сферам діяльності МОП. Які проблеми існують у кожній з них?

5. Дайте характеристику нормотворчої діяльності МОП. У чому полягає юридична природа та значення конвенцій та рекомендацій? Яке значення має ратифікація конвенцій?

6. Охарактеризуйте основні конвенції МОП у сфері соціально-трудова відносин.

7. Як відбувається застосування міжнародних трудових норм країнами-учасниками МОП?

8. Як здійснюється співробітництво МОП та України?

9. Які конвенції ратифіковано Україною?

10. Які, на вашу думку, основні проблеми застосування конвенцій МОП у нашій державі?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Грішнова О. А. Економіка праці та соціально-трудові відносини : Підручник / Олена Антонівна Грішнова. – К. : Знання, 2006. – 559с.
2. Грішнова, О. А. Економіка праці та соціально - трудові відносини : практикум: навч. посіб. рек. МОНМСУ / Олена Антонівна Грішнова, Ольга Миколаївна Білик. – К. : Знання, 2012. – 288 с.
3. Мініна О. В. Економіка та організація праці: навч. посіб. для студ. ВНЗ / О. В. Мініна, Ж. В. Дерій. - Чернігів : ЧНТУ, 2017. - 200 с.
4. Економіка праці й соціально-трудові відносини: навч. посіб. / [І. Б. Скворцов та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук, проф. І. Б. Скворцова ; Нац. ун-т "Львів. політехніка". - Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2016. - 265 с.
5. Комарницький І. М. Економіка праці та соціально-трудові відносини: підручник / І. М. Комарницький, Г. О. Комарницька. - Хмельницький, 2016. - 424 с.
6. Економіка праці і соціально-трудові відносини : підручник / [О. В. Шкільов та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук, проф. О. В. Шкільова. - Київ : Компринт, 2015. - 749 с.
7. Управління персоналом та економіка праці: [учб. посіб.] / [М. І. Погорелов та ін.] ; за ред. проф. Погорелова М. І. [та ін.]; Нац. техн. ун-т "Харків. політехн. ін-т". - Харків : Щедра садиба плюс : НТУ "ХП", 2015. - 521 с.
8. Економіка праці й соціально-трудові відносини: теоретичний курс : підручник / [Черчик Л. М. та ін. ; за заг. ред. Л. М. Черчик]; Луц. нац. техн. ун-т, Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки. - Луцьк : РВВ Луц. НТУ, 2015. - 413 с.
9. Економіка праці й соціально-трудові відносини: практичний курс : підручник / [Черчик Л. М. та ін. ; за заг. ред. Л. М. Черчик]; Луц. нац. техн. ун-т, Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки. - Луцьк : РВВ Луц. НТУ, 2015. - 331 с.
10. Карпіщенко О. І. Економіка праці та соціально-трудові відносини: навч. посіб. / О. І. Карпіщенко ; Сум. держ. ун-т. - Суми : Сум. держ. ун-т, 2015. - 389 с.
11. Економіка праці та соціально-трудові відносини: навч.-метод. посіб. для студентів екон. ф-ту / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка ; [уклад. Андрейцева І. А.]. - Кам'янець-Подільський : Сисин Я. І., 2015. - 227 с.

Додаткова:

1. Бабенко А. Г. Нормування праці : практикум для студентів ден. та заоч. форми навчання, які навчаються за освіт.-кваліфікац. рівнем бакалавр в галузі заць 0305 "Економіка та підприємництво" за напрямом підгот. 6.030505 "Управління персоналом та економіка праці" / А. Г. Бабенко, К. В.

Бондаревська ; Дніпропетр. держ. фінанс. акад. - Дніпропетровськ : ДДФА, 2014. - 127 с.

2. Економіка праці і соціально-трудові відносини : курс лекцій / [Поліщук В. С. та ін.] ; Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. - Кам'янець-Подільський : К-ПНУ ім. І. Огієнка, 2014. - 219 с.

3. Гармідер Л. Д. Економіка праці і соціально-трудові відносини : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл., які навчаються за освіт.-проф. прогр. бакалавра з напряму підготов. "Управління персоналом і економіка праці" / Л. Д. Гармідер, С. О. Філатова ; Дніпропетр. ун-т ім. Альфреда Нобеля. - Д. : Дніпропетр. ун-т ім. А. Нобеля, 2013. - 638 с.

4. Економіка праці та соціально-трудові відносини : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / [В. М. Ковальов та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук, проф. В. М. Ковальова ; Донбас. держ. машинобуд. акад. (ДДМА), Укр. інж.-пед. акад. - Краматорськ : ДДМА, 2013. - 255 с.

5. Ланченко Є. О. Економіка праці і соціально-трудові відносини: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл., які навч. за освітньо-проф. прогр. бакалавра галузі знань "Економіка та підприємництво" / Ланченко Є. О., Тимошенко М. М. - Ніжин : Лисенко М. М., 2013. - 315 с.

6. Економіка праці та соціально-трудові відносини: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни студ. ден. форми навчання всіх екон. спец. / О. П. Дяків [та ін.] ; за ред. Є. П. Качкана ; Терноп. нац. екон. ун-т. - Т. : ТНЕУ, 2013. - 283 с.

7. Сумцов В.Г. Економіка праці і соціально-трудові відносини: [навч. посіб.] / В. Г. Сумцов, І. Г. Филиппова, Г. С. Балахнін ; Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. - Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2013. - 511 с.

8. Гармідер Л. Д. Економіка праці і соціально-трудові відносини: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл., які навчаються за освіт.-проф. прогр. бакалавра з напряму підготов. "Управління персоналом і економіка праці" / Л. Д. Гармідер, С. О. Філатова ; Дніпропетр. ун-т ім. Альфреда Нобеля. - Д.: Дніпропетр. ун-т ім. А. Нобеля, 2013. - 638 с.

Інформаційні ресурси

1. Міністерство соціальної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.msp.gov.ua/>

2. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/>

3. Державна регуляторна служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dkrr.gov.ua/>

4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

5. Офіційний сайт законодавства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>

5. Пенсійний фонд України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pfu.gov.ua/pfu/control/uk/index>

6. Державна фіскальна служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/>
7. Державна міграційна служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dmsu.gov.ua/>
8. Кодекс законів про працю України (КЗпП) від 10.12.1971 № 322-VIII (редакція станом на 30.04.2017) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.

Навчально-методичне видання
(українською мовою)

Гельман Валентина Миколаївна
Корженевська Вікторія Миколаївна

ЕКОНОМІКА ПРАЦІ І СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ

Методичні вказівки до практичних занять для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» напрямів підготовки 6.030505 Управління персоналом і економіка праці, 6.030502 Економічна кібернетика, 6.030503 Міжнародна економіка, 6.030507 Маркетинг, 6.030508 Фінанси і кредит, 6.030509 Облік і аудит денної та заочної форми навчання

Рецензент *А.В.Череп*
Відповідальний за випуск *В.М. Гельман*
Коректор *В.М. Гельман*